SVERIGES RIKSDAG

Motion till riksdagen 2026/27:2685

av Cecilia Prins m.fl. (L)

En liberal kulturpolitik

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att värna den konstnärliga friheten och säkerställa principen om armlängds avstånd mellan politiken och kulturens innehåll och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att genomföra ett nationellt kulturlyft för att göra kultur och kulturarv tillgängligt för fler genom bl.a. mer scenkonst, fler utställningar och fri entré på museer och tillkännager detta för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att statens museer ska erkännas som central forskningsinfrastruktur och att deras vetenskapliga uppdrag ska stärkas och tillkännager detta för regeringen.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att reformera den statliga hyressättningen för att säkerställa att statliga museer kan finnas i ändamålsenliga lokaler med plats för sina samlingar och tillkännager detta för regeringen.
5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att reformera Statens museer för världskultur och tillkännager detta för regeringen.
6. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att genomföra ett nationellt biblioteksklyft som stärker folkbiblioteken och säkrar tillgången till litteratur, kunskap och bildning i hela landet, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.

7. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att stärka civilsamhället och ge den fria folkbildningen långsiktiga och goda villkor och tillkännager detta för regeringen.
8. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att stärka public service genom ökade resurser till SVT, SR och UR och tillkännager detta för regeringen.
9. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att värna public services oberoende i grundlagen och tillkännager detta för regeringen.
10. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att skapa bättre förutsättningar för en bredare finansiering av kulturen, bl.a. genom kultursponsring, stiftelser och gåvor, och tillkännager detta för regeringen.
11. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att statliga bidrag och anslag på kulturområdet ska främja långsiktig kvalitetsutveckling med respekt för principen om armlängds avstånd och tillkännager detta för regeringen.

Motivering

Liberalismen utgår från varje människas rätt och möjlighet att forma sitt eget liv. Den liberala kulturpolitiken tar sin utgångspunkt i samma tanke. Kultur vidgar människans perspektiv och skapar utrymme för reflektion, fantasi och kritiskt tänkande. Därför är kultur också en frihetsfråga.

Kulturen är samhällets intellektuella infrastruktur. Genom litteratur, konst, teater, musik och andra kulturella uttryck får människor möjlighet att förstå och ifrågasätta sin omvärld, möta nya idéer och utveckla sitt eget skapande. Ett levande kulturliv måste därför rymma både det välbekanta och det som utmanar.

Kulturpolitikens uppgift är därför att skapa förutsättningar för människors bildning, skapande och utveckling. Politiken ska ge kulturen möjlighet att växa och nå fler, men aldrig bestämma vad människor ska läsa, se eller tänka.

Försvara den fria kulturen

Konstnärlig frihet förutsätter att kulturen kan stå fri från politisk styrning. Principen om armlängds avstånd ska därför vara grundläggande för kulturpolitiken. Politiker ska besluta om de övergripande ekonomiska och institutionella förutsättningarna, medan konstnärliga beslut ska fattas av kulturskapare, institutioner och personer med relevant sakkunskap.

Det innebär också att politiken måste acceptera kultur som provocerar, utmanar eller väcker obekväma frågor. Museer, bibliotek, konsthallar och andra kulturinstitutioner ska kunna visa verk och förmedla perspektiv även när dessa väcker kritik. Den konstnärliga friheten förlorar sitt värde om den bara gäller det som för stunden uppfattas som okontroversiellt.

Ett nationellt kulturlyft

Kulturens frihet har störst betydelse när människor också har möjlighet att möta den. Konst, scenkonst, litteratur, film, foto och kulturarv ska inte vara förbehållet några få eller koncentrerade till vissa delar av landet. Fler människor ska få möjlighet att upptäcka det som berör, utmanar och öppnar nya perspektiv.

Sverige har ett rikt kulturarv som behöver bevaras, tillgängliggöras och hållas levande. Kulturarvet ger kunskap om vårt gemensamma förflutna och bidrar till förståelsen av det samhälle vi lever i idag. I hela landet bär bygder och lokalsamhällen på egna traditioner, berättelser och kulturmiljöer som formar den lokala identiteten och skapar gemenskap. Dessa värden behöver värnas, samtidigt som nya traditioner, mötesplatser och kulturella uttryck får växa fram. Att värna kulturarvet och främja nyskapande kultur är inte motsättningar, utan kompletterar och stärker varandra.

Film och fotografi är viktiga konstformer som både skildrar vår samtid och bevarar vår historia. En liberal kulturpolitik ska värna den konstnärliga friheten och skapa goda förutsättningar för svensk film och fotografi att utvecklas och nå en bred publik. Filmpolitiken behöver utvecklas i takt med tekniska förändringar och en alltmer internationell filmmarknad. Det offentliga stödet ska främja kvalitet, mångfald och konstnärlig förnyelse, samtidigt som möjligheterna till privat finansiering och investeringar stärks. Filmens och fotografins kulturarv ska värnas och tillgängliggöras för människor i hela landet.

Liberalerna vill därför genomföra ett nationellt kulturlyft som gör kulturen och kulturarvet tillgängligt för fler. Genom mer scenkonst, fler utställningar, ett rikare utbud av film och fotografi och fri entré på museer ska fler dörrar till kulturen öppnas. Kulturpolitiken ska både värna kvaliteten och sänka trösklarna till kulturlivet, oavsett var i landet människor bor. Vårt gemensamma kulturarv ska föras vidare till kommande generationer, samtidigt som nya berättelser och konstnärliga uttryck ges möjlighet att växa fram.

Värna museernas framtid och vetenskapliga uppdrag

Att göra kulturarvet tillgängligt för fler förutsätter att det också finns institutioner som kan bevara, förvalta och fördjupa kunskapen om det. Sveriges museer har här en central roll. De är inte bara platser för utställningar och möten med historien, utan också vetenskapliga institutioner vars samlingar och specialistkompetens utgör en viktig del av landets forskningsinfrastruktur.

Museernas samlingar består av långt mer än de föremål som visas för allmänheten. Bakom utställningarna finns systematiskt uppbyggda samlingar, arkiv och kunskapsmiljöer som möjliggör forskning, utbildning och ny förståelse av historien och omvärlden. Deras vetenskapliga värde är ofta beroende av sammanhang, dokumentation och den kompetens som byggts upp under generationer.

Liberalerna ser därför med stor oro på situationen för bland annat Medelhavsmuseet, Östasiatiska museet och Armémuseum. När etablerade museiverksamheter hotas av neddragningar, flyttar eller sammanslagningar riskerar konsekvenserna att bli betydligt större än ett minskat utställningsutbud. Värdefulla forskningsmiljöer kan försvagas, specialistkompetens gå förlorad och samlingarnas tillgänglighet försämras. Sådana ingrepp kan få långsiktiga och i vissa fall oåterkalleliga följder, inte minst för humanistisk forskning.

Liberalerna menar att den statliga museipolitiken behöver utgå tydligare från institutionernas vetenskapliga uppdrag. För många statliga museer finns starka skäl att pröva en närmare organisatorisk anknytning till forsknings- och utbildningsområdet, inklusive möjligheten till ett förändrat departementsansvar. Museernas betydelse som forskningsinfrastruktur behöver erkännas och få större genomslag i hur verksamheterna organiseras, styrs och finansieras.

Ett starkt vetenskapligt uppdrag står inte i motsats till en levande och tillgänglig museiverksamhet. Tvärtom är det forskning, samlingar och fördjupad kunskap som ger utställningarna deras innehåll. Sverige behöver museer som både kan bedriva kvalificerad forskning och öppna sina samlingar för fler.

En hållbar hyressituation för statliga museer

En central del av museernas svårigheter är statens nuvarande modell för hyressättning och fastighetsförvaltning. När statliga myndigheter tvingas använda en allt större del av sina anslag till att betala hyror till andra statliga aktörer riskerar resurser att trängas undan från forskning, samlingsförvaltning och publik verksamhet. Staten ska inte genom sin roll som fastighetsägare undergräva de kulturinstitutioner som den samtidigt ansvarar för att finansiera och bevara.

Liberalerna vill därför se en reformerad statlig hyrespolitik där museernas långsiktiga uppdrag och behov av ändamålsenliga lokaler ges större betydelse. Statens fastighetsverk behöver få förutsättningar och instruktioner som bättre tar hänsyn till kulturinstitutionernas särskilda uppdrag. Även alternativa och mer ändamålsenliga former för statligt fastighetsägande bör prövas.

Problemet är samtidigt större än museisektorn. Också flera av landets universitet och högskolor påverkas av höga lokalkostnader och en hyresmodell som riskerar att ta resurser från utbildning och forskning. Därför behövs en bredare översyn av statens roll som fastighetsägare och hyresvärd, inklusive hyressättningen hos både Statens fastighetsverk och Akademiska Hus.

Det måste vara möjligt för staten att förvalta sina fastigheter ansvarsfullt utan att samtidigt försvaga sina egna verksamheter. Målet ska vara en långsiktigt hållbar ordning där museer och lärosäten kan fullgöra sina uppdrag utan att kärnverksamheten trängs undan av lokalkostnader.

Reformera statens museer för världskultur

Situationen för Statens museer för världskultur visar särskilt tydligt behovet av en ny inriktning. Statens fastighetsverk har aviserat en hyreshöjning på 57 procent för Etnografiska museet från 2027, samtidigt som myndigheten har meddelat att hyresavtalen för Medelhavsmuseet och Östasiatiska museet behöver sägas upp.

Det är en utveckling som väcker allvarliga frågor om hur staten värderar sitt eget kulturarv och sina vetenskapliga institutioner. Museer med unika samlingar och internationellt betydelsefull specialistkompetens får inte reduceras till en fråga om lokalyta och besparingar.

Liberalerna har historiskt varit kritiska till konstruktionen med Statens museer för världskultur och motsatte sig redan vid myndighetens bildande att Östasiatiska museet och Medelhavsmuseet fördes in i den gemensamma organisationen. Museernas individuella profiler, vetenskapliga specialiseringar och historiskt uppbyggda kompetensmiljöer måste värnas.

Det finns också anledning att ifrågasätta om den nuvarande organisatoriska utgångspunkten, där flera skilda vetenskapliga traditioner samlas under det övergripande begreppet världskultur, tillräckligt väl tar till vara institutionernas särart. Museernas uppdrag bör tydligare utgå från deras respektive samlingar, forskningsområden och vetenskapliga kompetenser.

Liberalerna vill därför reformera Statens museer för världskultur med målet att långsiktigt säkra samlingarna, stärka museernas vetenskapliga uppdrag och bevara deras individuella profiler. Eventuella organisatoriska förändringar måste utgå från hur verksamheterna bäst kan utvecklas, inte från behovet av att hantera en akut ekonomisk situation.

I Liberalernas program för högre utbildning har vi föreslagit att världskulturmuseernas samlingar ska kunna föras över till Kungliga biblioteket för att stärka deras långsiktiga bevarande och tillgänglighet som forskningsinfrastruktur. Ett sådant alternativ måste emellertid ses i ett större sammanhang och får inte bli en förevändning för att avveckla museernas publika verksamhet eller montera ned de vetenskapliga miljöer som vuxit fram kring samlingarna. Utgångspunkten måste vara att bevara och utveckla museernas verksamheter, inte att avveckla dem.

Ett nationellt biblioteksyft

Bildning är en förutsättning för människans frihet. Den som har tillgång till kunskap, litteratur och olika perspektiv har också bättre möjligheter att orientera sig i samhället, fatta självständiga beslut och forma sitt eget liv.

Biblioteken spelar därför en central roll i ett öppet och demokratiskt samhälle. De ger människor tillgång till litteratur, information och kunskap oavsett ekonomiska förutsättningar och fungerar samtidigt som viktiga mötesplatser för läsning, kultur och lärande. För många barn och unga är biblioteket den plats där mötet med litteraturen börjar.

Samtidigt behöver läsningen stärkas. Förmågan att läsa, förstå och ta till sig längre texter är avgörande för utbildning, delaktighet och ett aktivt medborgarskap. Litteraturen ger också tillgång till andra människors erfarenheter och perspektiv samt främjar eftertanke, fördjupning och kritiskt tänkande.

Liberalerna har under lång tid prioriterat insatser för att stärka läsandet, bland annat genom satsningar på fysiska böcker i skolan och bemannade skolbibliotek. Nu behövs också en långsiktig förstärkning av folkbiblioteken.

I en tid när många kommuner står inför ekonomiska utmaningar riskerar biblioteksverksamheten att trängas undan. Liberalerna vill därför genomföra ett nationellt biblioteksyft för att stärka bibliotekens förutsättningar och säkerställa tillgången till litteratur, kunskap och bildning i hela landet. Möjligheten att läsa, lära och utvecklas ska inte vara beroende av var man bor. Biblioteken ska vara trygga och lugna miljöer för både besökare och personal, där människor kan läsa, studera och

fördjupa sig i lugn och ro. Ordningsstörningar och otrygghet ska mötas med tydliga åtgärder, så att bibliotekens verksamhet och tillgänglighet inte begränsas på bekostnad av dem som vill ta del av den. Biblioteken ska finnas nära människor och vara en självklar del av den gemensamma infrastrukturen för kunskap, kultur och demokrati.

Stärk folkbildningen

Bildning sker inte enbart inom det formella utbildningssystemet. Sverige har en lång tradition av människor som frivilligt samlas för att lära, diskutera, skapa och utvecklas tillsammans. Folkbildningen utgör därför en viktig del av både civilsamhället och den kulturella infrastrukturen.

Studieförbund och folkhögskolor skapar möjligheter till kunskap, kultur och gemenskap i hela landet. De når ofta människor som av olika skäl inte har funnit sin plats i det ordinarie utbildningssystemet och bidrar till ökad delaktighet och sammanhållning. Folkbildningens fria och frivilliga former har ett särskilt värde genom att människor ges möjlighet att fördjupa sig utifrån egna intressen, erfarenheter och behov.

Ett starkt civilsamhälle förutsätter en stark folkbildning. Studieförbund och folkhögskolor behöver därför långsiktiga och stabila förutsättningar för att kunna bedriva verksamhet i hela landet och fortsätta vara mötesplatser för bildning, kultur och demokratiskt engagemang.

Liberalerna vill stärka folkbildningen i hela landet och dess roll i samhället. Offentligt stöd ska kombineras med tydliga krav på kvalitet, transparens och uppföljning. Frihet och ansvar går hand i hand, och skattemedel ska användas på ett ansvarsfullt sätt samtidigt som folkbildningens självständighet värnas.

Ett starkt och oberoende public service

Fria och oberoende medier är grundläggande för ett öppet demokratiskt samhälle. I en tid av desinformation och polarisering behövs tillförlitlig journalistik, kultur och samhällsinformation som når hela befolkningen.

Public service har en särskild roll i detta. SVT, Sveriges Radio och UR ska kunna nå människor i hela landet och erbjuda innehåll som inte enbart styrs av kommersiella förutsättningar.

Den parlamentariska public service-kommittén konstaterade i SOU 2024:34 att public service har betydelse för demokratin och redovisade forskning som bland annat pekar på samband mellan stark public service, tillgång till politiska nyheter och politisk

kunskap. Utredningen hade också i uppdrag att föreslå hur public service oberoende kan värnas.

Liberalerna vill stärka public service genom ökade resurser till SVT, SR och UR och värna dess oberoende i grundlagen. Oberoendet är centralt: precis som på kulturområdet ska politiken skapa stabila förutsättningar utan att styra innehållet.

Public service ska också kunna vara en gemensam arena för stora kulturella och nationella ögonblick. Liberalerna vill därför ge SVT bättre möjligheter att sända stora sportevenemang så att fler kan ta del av dem.

Kulturens finansiering behöver stå på flera ben

Ett fritt och levande kulturliv kräver långsiktiga ekonomiska förutsättningar. Den offentliga finansieringen har en central roll för att säkerställa ett brett kulturutbud och ge utrymme för både etablerade verksamheter och nya konstnärliga uttryck. Kulturen ska inte vara beroende av enbart kommersiella villkor för att kunna utvecklas, men kan heller inte vara fullt ut fri om den enbart vilar på offentlig finansiering.

Samtidigt behöver kultursektorn fler finansieringsvägar. En mångfald av finansiärer kan stärka kulturens självständighet och skapa bättre förutsättningar för innovation, utveckling och kvalitet. Myndigheten för kulturanalys har konstaterat att privat och offentlig kulturfinansiering fyller delvis olika funktioner och, under rätt förutsättningar, kan komplettera varandra. Myndigheten framhåller samtidigt att utvecklingen av privat kulturfinansiering kräver ett långsiktigt perspektiv.

Liberalerna vill att investeringarna i kulturen ska öka över tid. Därför behövs både en stabil och långsiktig offentlig finansiering och bättre förutsättningar för privata initiativ. Kultursponsring, donationer och stiftelser kan ge kulturen fler ben att stå på och skapa större ekonomiskt utrymme för såväl nationella kulturinstitutioner som lokala och regionala verksamheter. Men privat kulturfinansiering handlar också om människors egna val att ta del av kultur. När människor köper böcker, går på teater eller besöker konserter bidrar de till ett levande kulturliv. Det finns ett stort värde i att kulturen utvecklas och finansieras också genom människors egen efterfrågan och engagemang.

Samtidigt måste ansvarsfördelningen vara tydlig. Privata donationer och andra bidrag ska komplettera den offentliga finansieringen, inte ersätta statens ansvar för de institutioner den själv förvaltar. Inte minst gäller detta de statliga museerna, vars långsiktiga förutsättningar att bevara samlingar, bedriva forskning och tillgängliggöra kulturarvet måste vara säkrade.

Statliga anslag ska bidra till långsiktig kvalitetsutveckling och konstnärlig förnyelse. Fördelningen ska ske med respekt för principen om armlängds avstånd och grundas på sakkunniga bedömningar, inte politiska värderingar av kulturens innehåll.

Cecilia Prins (L)

Lina Nordquist (L)

Joar Forssell (L)

Camilla Mårtensen (L)

Roger Haddad (L)

Pär Gustafsson (L)